

ΤΟ ΑΘΛΗΤΙΚΟ ΓΛΥΠΤΟ ΤΟ ΙΔΕΩΔΕΣ ΤΗΣ ΑΙΩΝΙΑΣ ΝΙΟΤΗΣ ΚΑΙ ΟΜΟΡΦΙΑΣ

ΜΟΡΦΕΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Η ΣΥΝΘΕΣΗ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΠΟΥ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΑΝ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ ΚΑΙ Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Η Ελλάδα του πέμπτου αιώνα δέχεται τις επιθέσεις των Περσών από την Ανατολή, το συνεχές αυτό γίνεσθαι (546-467 π.Χ.), ο διαρκής αγώνας, η πολεμική αναμέτρηση, έδωσαν περιεχόμενο στην τέχνη για να εκφράσει με τρόπο συμβολικό τα γεγονότα. Τα γλυπτά στις μετόπες των ναών, στα διαζώματα, κατέγραψαν αυτές τις διαμάχες¹. Οι παραστάσεις μιλούν ξεκάθαρα για την πάλη που διαμορφώνεται, διαχρονικά πια² μεταξύ του παραλόγου³ και της δημοκρατικής ιδέας. Σε αντίθεση με τη κοσμική πάλη την ίδια περίοδο καταγράφεται ένας νέος τρόπος σκέψης, ένα σύνθετο πνεύμα εκδηλώνεται σ' όλες τις μορφές της ζωής των αρχαίων Ελλήνων. Από την ξέμακρη εποχή του Κούρου (8^{ος}-7^{ος} αι. π.Χ.), το *αρχαϊκό μείδιμα*⁴ φανέρωνε το αισιό-

---

1. Στις Νότιες και Δυτικές μετόπες του Παρθενώνα, τα θέματα που τις κοσμούν είναι οι Λαπίθες που πολεμούν τους Κένταυρους και Αμαζόνες που μάχονται κατά των Ελλήνων.

2. Και δίνουν μηνύματα επαγρύπνησης, τα οποία δυστυχώς στους καιρούς μας δεν αντιληφθήκαμε.

3. Που είναι γέννημα της ανατολίτικης δεισιδαιμονίας.

4. Το αρχαϊκό μείδιμα του κούρου του Πειραιά (530 π.Χ.) ή της κόρης του Μουσείου της Ακρόπολης. Ήρθε τώρα η στιγμή της απαλλαγής των αγαλμάτων από το φάσμα των βουβών και αρνητικών Θεών (όπως τα χαρακτηρίζει στο βιβλίο του, «αισθητική-επιλογή κειμένων», σ. 54-55, ο Georg Wilhelm Friedrich Hegel μιλώντας για την Αιγυπτιακή Τέχνη, τονίζει: «η Αίγυπτος είναι γη του συμβόλου που σκοπό της έχει την αποκρυπτογράφηση του πνεύματος από τον εαυτό του, χωρίς να το πετύχει πραγματικά», και κάπου αλλού προσθέτει: τα μνημεία τους όμως παραμένουν ακόμη μυστηριακά και βουβά, χωρίς φωνή και χωρίς κίνηση, επειδή ο άνθρωπος δεν έχει βρει ακόμη τη ζωή που του πρέπει και δεν ξέρει ακόμη να μιλήσει την καθαρή και καταληπτή γλώσσα του πνεύματος).

δοξο αυτό συναίσθημα «το ξύπνημα του κόσμου σε μια άλλη αίσθηση ζωής – της λογικής». Ο κάτοικος αυτής της γης συνέλαβε τότε την αξία της δύναμης «της σκέψης» και μέσω αυτής ζήτησε να βρει την ταυτότητά του στο περιβάλλον, την ακριβή θέση του στο ζωϊκό και φυτικό κόσμο, την οποία πέτυχε αφού απέκτησε τις κατάλληλες γνώσεις, τις οποίες άντλησε από το δημιουργικό πνεύμα της γης. Ο *Ορθολογισμός*⁵ και το *αισιόδοξο και χαρούμενο πνεύμα της Ανατολής*⁶ διαμορφώνουν την ιδέα της σύνθετης σκέψης που θα γίνει βίωμα: αυτό το πέτυχε ο άνθρωπος (Έλληνας), γιατί βασίστηκε στις ανθρώπινες ικανότητες, όταν απέβαλε την επιρροή των αρνητικών θεών.

Η Θεϊκή αυτή σύνθεση γέννησε το πνεύμα της Δημοκρατίας, απ' όπου ξεπήδησαν οι νέες μορφές ζωής, τέχνης και επιστήμης, όπως:

1. *Η Γυμναστική που είναι εφεύρεση του ορθολογισμού.*
2. *Ο Αθλητισμός που ήταν το πόρισμα μιας δημοκρατικής νοοτροπίας (της ελεύθερης και ισόνομης σχέσης στον ελλαδικό χώρο).*
3. *Το Θέατρο έγινε μια μορφή διδασκαλίας του κοινού, ένας πονηρός και έξυπνος τρόπος ψυχαγωγίας των μαζών.*
4. *Η τέχνη της μουσικής, η ζωγραφική και η γλυπτική, αλλά και οι διακοσμητικές τέχνες, κυρίως η κεραμική, έγιναν στο αιγαϊκό περιβάλλον οι παραστατικές και ακουστικές «εικόνες», δηλαδή σκέψεις για τη ζωή των Αρχαίων.*

Πρωταρχικό ρόλο έπαιξε και η γλυπτική, γιατί έδωσε παραστατική διέξοδο στις φιλοσοφικές και θρησκευτικές τοποθετήσεις, είναι άξιο παρατήρησης η συνεχής παρουσία εναλλαγής ιδεών στο χώρο της τέχνης, τις οποίες το δημοκρατικό πνεύμα έχει την ικανότητα να παράγει.

---

5. Το αυστηρό ύφος των Δωριέων.

6. Στον αιγαϊκό χώρο και κυρίως στο νησιώτικο, καθώς και στα παράλια της Μ. Ασίας ξεπήδησαν στο ξέμακρο παρελθόν, ευαίσθητα και δημιουργικά συναισθήματα ανθρώπων, το χαμογελαστό «μειδίωμα», στις κόρες και στους κούρους είναι το σύμβολο μιας απόκρυφης χαράς, είναι η στιγμή της συνειδητής προσέγγισης με το πνεύμα της γης, το δημιουργικό. Οι δυο αυτές εκφράσεις, οι δυο πολιτισμοί έσμειξαν, το αυστηρό και πειθαρχικό σχήμα ζωής των Δωριέων, με το χαρούμενο και αισιόδοξο δημιουργικό νησιωτικό και έφεραν στο προσκήνιο της ιστορίας, μία νέα έκφραση δηλαδή το σύνθετο πνεύμα, που ήταν το πιο κατάλληλο για την ολοκλήρωση της κλασικής ιδέας και μορφής.

Τον 5^ο αιώνα⁷ η Αθηναϊκή Δημοκρατία φθάνει στην ανώτερη βαθμίδα ανάπτυξης, είναι η εποχή μιας σύνθετης πνευματικής ολοκλήρωσης. Ο **Ηράκλειτος ο Εφέσιος** ομιλεί για τη μεταβλητότητα των κόσμων, το αδιάκοπο γίνεσθαι, ο **Παρμενίδης ο Ελεάτης** που έζησε στην Ιταλία πίστευε στην ύπαρξη του *ενός, του αναλλοίωτου*, γι' αυτόν μόνο ο κόσμος των αισθήσεων ήταν «φαινομενικός», ενώ ο **Εμπεδοκλής** από τον Ακράγαντα προσπάθησε να συμβιβάσει τις απόψεις του **Ηράκλειτου** και του **Παρμενίδη**.

Στο χώρο της Ιατρικής, ο **Ιπποκράτης** από την Κω εντυπωσίασε με τα γραφόμενά του και τις επιστημονικές του ανακαλύψεις (τα κείμενα της σχολής του είναι γραμμένα από το 430 π.Χ., και συνεχίστηκαν να γράφονται ως το 280 π.Χ., έχουν διασωθεί μέχρι των ημερών μας οι ιατρικές του διαγνώσεις).

Στην πολιτική, ο **Κλεισθένης** με την υποστήριξη του λαού έκανε την Αθήνα δημοκρατική και έθεσε τις βάσεις για τα δικαιώματα του πολίτη, ενώ ο **Σόλων** έβαλε τη δικαιοσύνη κάτω από λαϊκό έλεγχο.

Ο λαοφιλής **Θεμιστοκλής** απέκτησε μεγάλη δύναμη (482 π.Χ.), και αργότερα στη Σαλαμίνα κέρδισε τη μάχη των στόλων. Ο **Περικλής** ένωσε την Αθήνα με τον Πειραιά με τα μακρά τείχη και χρησιμοποίησε τους φόρους της συμμαχίας για να στολίσει την Αθήνα την περίοδο της ειρήνης.

Άρχισε το 447 π.Χ., με τον **Ικτίνο**, τον **Καλλικράτη** και το **Φειδία** να συνθέτουν τον χώρο της Ακρόπολης, με θαυμάσια μνημεία αρχιτεκτονικά, αγάλματα και ανάγλυφα. Όλα αυτά υμνούν τη ζωή της δημοκρατικής Ελλάδας και τις νίκες του ελεύθερου πνεύματος. Μοτίβο κεντρικό είναι ο Παρθενώνας, ένα μεγαλοπρεπές μνημειώδες δωρικό κτίριο, που καταυγάζεται από την λάμψη του ήλιου το λευκό μαρμάρينو σώμα του. Την ίδια εποχή, ποιητές, ιστορικοί και δραματουργοί ύμνησαν τις νίκες κατά των Περσών: ο **Αιοκύλος** στους «Πέρσες» τραγουδά το νικητήριο άσμα για το θρίαμβο στη Σαλαμίνα. Ο **Πίνδαρος** στις επινίκιες ωδές ύμνησε τους νικητές-αθλητές, ο **Θουκυδί-**

---

7. Με την συμμετοχή Πανεπιστημίου Οξφόρδης, «Ιστορία του Πολιτισμού», τ. Α' εκδ. Clarendon press, London, 1954, μεταφ. εκδοτική, Αθήναι, [1950;], σ. 181-193.

δης⁸ έγραψε, επηρεασμένος από τις ιδέες του Περικλή, έναν ύμνο, σαν επιτάφιο της Αθήνας μετά την πώση της, ενώ ο δραματουργός **Σοφοκλής** μέσα στο έργο του «Αντιγόνη» δίνει τη σύγκρουση ανάμεσα στον ανθρώπινο νόμο και στο ηθικό καθήκον, ο **Ευριπίδης** στις «Τρωάδες» διαχέει το πνεύμα της συμπόνιας.

Και η πυραμίδα της διανόησης και του πολιτισμού, η «μεγάλη σιγμή» της κλασικής ολοκλήρωσης, συντελείται με την παρουσία του **Σωκράτη**. Είναι αυτός που θ' ανακαλύψει το πνεύμα και τη δύναμη του «δυϊσμού», την ανάγκη ισορροπίας σώματος και ψυχής. Πίστεψε πως πρέπει να μελετηθεί από την ανθρωπότητα ο ίδιος ο άνθρωπος, κάτι που είχε προβλέψει και η τέχνη. (Το «αρχαϊκό μειδιάμα» ήταν το σύμβολο της ανακάλυψης του εσωτερικού μας κόσμου).

Ο Σωκράτης, δίδαξε το σύστημα της ηθικής και τόνισε πως η αρετή σημαίνει γνώση και πως ο άνθρωπος θα φέρεται σωστά, όταν μάθει να ενεργεί με σωφροσύνη και λογική, να πειθαρχεί στο δημοκρατικό πνεύμα της χώρας που τον γέννησε.

Η ΠΑΡΑΣΤΑΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΙΔΑΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΙΔΕΩΔΩΝ (ΤΟΥ 5^{ου} ΑΙΩΝΑ π.Χ.) ΣΤΗ ΓΛΥΠΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Μέσα στο σύνθετο αυτό κόσμο, σε περίοδο ειρήνης και πολέμων, η γλυπτική κατέγραψε στην ύλη του χαλκού και του μαρμάρου, με τη σειρά της το γίνεσθαι της εποχής.

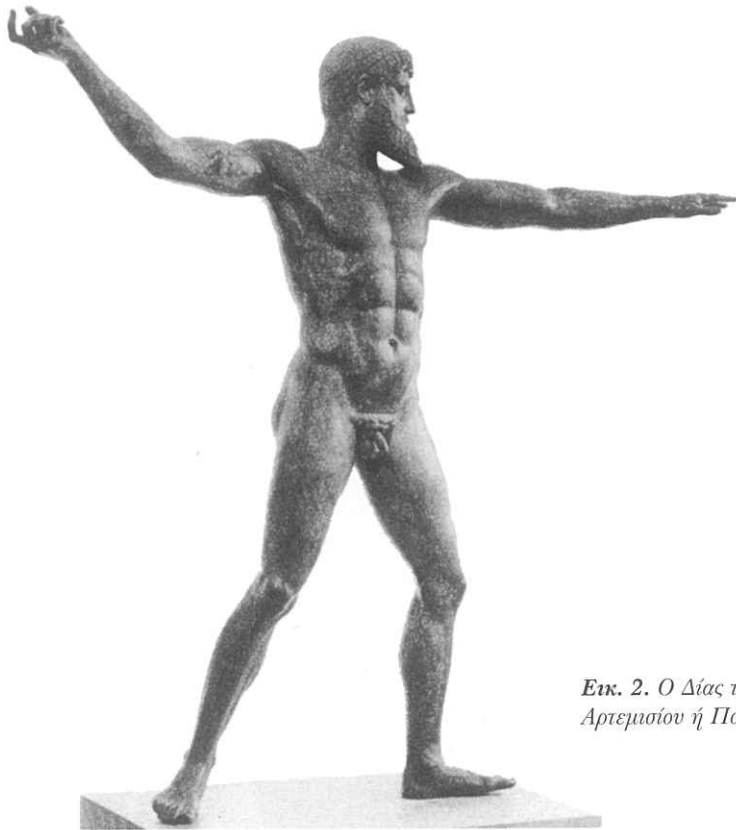
Η Σωκρατική αντίληψη του «δυϊσμού» που πέρασε στην τέχνη διαμόρφωσε την ανθρωποκεντρική θεότητα. Ο **Κούρος** (Απόλλων του Πειραιά - Εικ. 1), πήρε ζωή χωρίς να χάσει το γεωμετρικό του «πυρήνα». Η μεταμόρφωση αυτή γίνεται εντονότερα αισθητή στη κλασική περίοδο, στο έργο, ο **Δίας του Αρτεμισίου ή Ποσειδώνας** (Εικ. 2), πιθανόν είναι έργο του Ονάτα και φιλοτεχνήθηκε γύρω στα 470-475 π.Χ. (είναι μπρούτζινο, και ανήκει στην πρώιμη περίοδο μαζί με τα θαυμαστά ανάγλυφα, και περίοπτα αγάλματα των αετωμάτων του ναού του Διός στην Ολυμπία). Βλέπουμε λοιπόν εδώ να

---

8. Ο.π. «Ιστορία του Πολιτισμού», τ. Α', σ. 187.

*Εικ. 1. Ο Κούρος του Πειραιά,
(Απόλλων).*

*Εικ. 2. Ο Δίας του
Αρτεμισίου ή Ποσειδώνας.*

συνυπάρχει η γεωμετρική δομή και ο ρεαλισμός, η γνώση της πλάσης και των αναλογιών του σώματος και των μερών. Η απόδοση των άκρων και του σώματος τώρα συγκρατεί την περιγραφική παρουσία των μυών, των αρθρώσεων, τους τένοντες στην πιο νεανική στιγμή τους (εφηβική), δεν αφήνει να ξεχειλίσουν οι μύες και να ρυτιδώσουν τα πρόσωπα, η θεϊκή διάρκεια περνά στο γυμνό σώμα διαμέσου της γεωμετρίας. Ο Δυϊσμός στην τέχνη είναι η σύνθεση δύο διαφορετικών στοιχείων, του ρεαλισμού και της γεωμετρίας, που αν και αντίθετα (η γήινη και η υπερβατική αίσθηση) εναρμονίζονται εδώ για να προσδώσουν στην ύλη, το πνεύμα της κλασικής ιδέας, να κάνουν ορατή τη διάρκεια της ζωής του κόσμου τούτου στο χώρο της αιωνιότητας (η γεωμετρική δομή συγκρατεί ανέπαφο το σώμα από τη φθορά του χρόνου).